Drets i serveis en el sensellarisme

Jornada 3 — De res o no res a ser o no ser

Una jornada creada entre totes, on professionals, persones amb experiència viscuda i experts jurídics reflexionen sobre els laberints administratius, l'aporofòbia institucional i les vies per trencar el cercle del sensellarisme a Catalunya.

PALAU MACAYA

CICLE DE JORNADES

SENSELLARISME

FUNDACIÓ HEURA
SENSE LLAR

El "mentrestant" que s'ha tornat destí

> "Aquells que no han de lluitar per la seva pròpia supervivència poden molt fàcilment menystenir aquells que sí que ho han de fer." — Sara Ahmed

S'obria la jornada recordant que les persones en situació de sensellarisme **som nosaltres, simplement amb unes altres circumstàncies i un altre context**. La funció dels professionals és acompanyar les persones portadores de drets mentre no es fan efectius. Però aquest "mentrestant" —la xarxa de sosteniment provisional— s'ha convertit en un "mentre sempre". Una entrada que no para de rebre gent i no hi ha una sortida clara.

Un exemple concret: una persona acompanyada durant quatre anys aconsegueix una feina de 1.100 €/mes, però els pisos estan a preus inaccessibles. La frustració és sistèmica, no individual. Les causes estructurals fan que el sensellarisme sigui la part visible d'un sistema que no funciona.

La responsabilitat col·lectiva —especialment de les persones més privilegiades— és aprofitar espais com aquest per incidir, pensar, transformar i fer canvis. No n'hi ha prou amb gestionar el mentrestant, cal reduir entrades i augmentar sortides.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Els quatre debats de la jornada

Quatre grans debats per posar al centre les barreres que encara dificulten l'accés als drets, i pensar com revertir-les des de la pràctica, la coordinació i la responsabilitat compartida.

1

Inèrcies administratives i empadronament

Quines pràctiques administratives dificulten l'empoderament de les persones sense domicili fix? Com podem revertir-les?

2

La fragmentació dels sistemes

"Per treballar necessito papers, però per tenir papers necessito haver treballat." Com trenquem els cercles viciosos entre sistemes que no es coordinen?

3

Aporofòbia social i institucional

Com reconeixem i combatem el rebuig a les persones pobres dins les pròpies institucions i serveis?

4

Com trencar el cercle des de l'inici

Quines decisions operatives immediates podem prendre per reduir barreres i reforçar drets des del primer moment?

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Debat 1: Inèrcies administratives i empadronament

Quines pràctiques dificulten l'empoderament de persones sense domicili fix?

Principals obstacles identificats

- Racisme en l'aplicació del padró: als catalans no se'ls exigeix de la mateixa manera que als estrangers.
- Aporofòbia: cap ajuntament vol tenir persones pobres al carrer, i això condiciona les pràctiques.
- Por de les persones sense llar a declarar on viuen per no perjudicar qui els lloga l'habitació.
- Adreces fictícies (bancs, edificis propers) com a solució improvisada.
- Diferències territorials importants: Barcelona, Girona i Molins de Rei (per exemple) funcionen de manera molt diferent.

El problema de l'ICR a Barcelona

L'Ajuntament de Barcelona considera que la petició de l'**Informe de Coneixement de Residència (ICR)** és un tràmit previ i no forma part del procediment d'empadronament en si. Això té conseqüències greus:

- Es perd la garantia del silenci administratiu positiu (3 mesos)
- El procediment no s'inicia fins a tenir l'ICR
- En la pràctica, els processos s'allarguen 6, 7 o 8 mesos
- Altres ajuntaments sí que inclouen l'ICR dins del procediment, mantenint la garantia

⚠ Aquesta diferència d'interpretació és una reivindicació de llarga data que cal incorporar com a punt rellevant en les conclusions finals.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Efectes de no estar empadronat

No estar empadronat no és un problema administratiu menor: és una porta tancada a la ciutadania plena.

Invisibilitat registral

No aparèixer als registres oficials ni poder demostrar la situació legal o social davant de cap administració.

Sense accés a domicili

Impossibilitat d'accedir a un domicili formal ni de regularitzar la situació administrativa.

Discontinuïtat sanitària

No tenir continuïtat en l'accés a la sanitat ni poder regularitzar la targeta sanitària.

Exclusió laboral

Impossibilitat d'accedir a feina formal i dificultats greus per tramitar expedients d'arrelament a través del treball.

Sense ajudes ni prestacions

Impossibilitat d'accedir a ajudes socials, prestacions econòmiques o serveis socials especialitzats.

Bloqueig de regularització

Impossibilitat de regularitzar la situació administrativa, generant un cercle viciós difícil de trencar.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Propostes del debat 1) Empadronament i arrelament

Pedagogia i incidència política

Cal fer pedagogia tant a nivell tècnic com polític sobre els efectes positius de l'empadronament sense domicili fix. Empadronar tothom que resideix en un municipi és una eina de desenvolupament de polítiques públiques amb impacte positiu. Cal unificar criteris entre municipis.

Iniciatives comunitàries d'empadronament

Si l'empadronament sense domicili fix no funciona, l'empadronament a domicilis particulars sí. Una part important de la gent de Badalona ja està empadronada a casa de veïns i veïnes. El tercer sector i les associacions de veïns poden impulsar activament aquest tipus d'iniciatives, tot i que cal tenir en compte possibles afectacions a ajudes com el certificat de monoparentalitat.

Guia normativa per a empreses

Des de PIMEC es plantejava la dificultat de la contractació en casos sense arrelament. Cal definir una guia normativa clara que faciliti aquests processos i doni seguretat jurídica als empresaris. Sense arrelament, és molt difícil que un empresari pugui o vulgui contractar.

Acompanyament actiu en processos burocràtics

Cal acompanyar activament les persones en els processos d'empadronament perquè el laberint burocràtic no les faci desistir. Bones pràctiques com la tramitació de la targeta sanitària i el padró amb Creu Roja ja s'estan utilitzant en algunes institucions.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Debat 2: La fragmentació dels sistemes

"Per treballar necessito papers, però per tenir papers necessito haver treballat"

El segon debat abordava la contradicció sistèmica que cronifica l'exclusió: els requisits que demana un sistema són impedits per un altre.
El laberint burocràtic genera situacions absurdes que atrapen les persones i no permeten avançar.

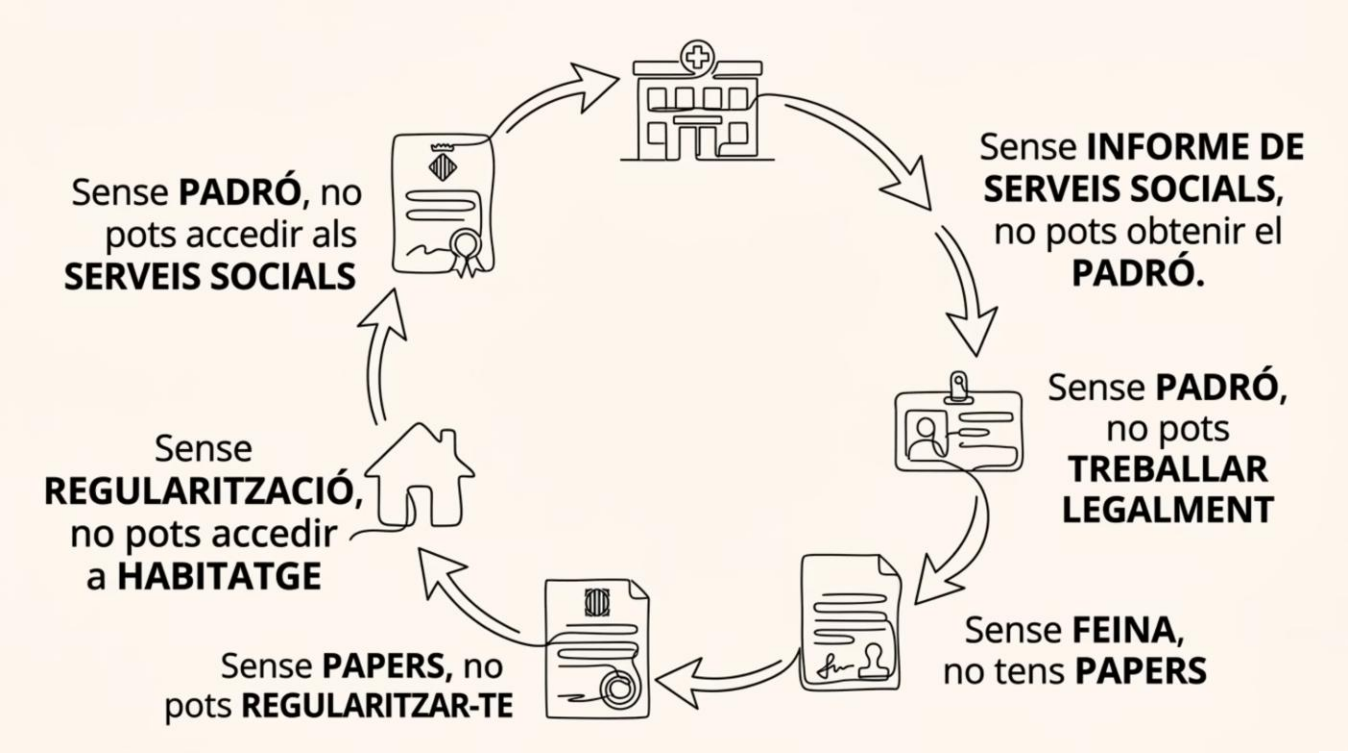

A Barcelona, el pas previ per obtenir l'ICR és que un servei (SDI per a joves, OOA per a adults, SEP) emeti un informe.
Si l'accés a aquests serveis ja és complicat per col·lapse de les llistes d'espera, el procés es torna pràcticament impossible.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Contradiccions del sistema i propostes de coordinació

Contradiccions identificades

- **Salut:** Les urgències s'atenen, però el seguiment mèdic depèn de la voluntat dels professionals, sense circuits clars
- **Ocupació:** Sense papers no es pot treballar i sense feina no hi ha papers. Terminis incompatibles amb la contractació real
- **Serveis socials:** Saturació i llistes d'espera que fan inaccessible el punt d'entrada al sistema
- **Protecció de dades:** Limita molt l'accés a la informació entre professionals
- **Incoherència municipal:** Municipis que fan abordatge del sensellarisme però no faciliten l'empadronament

Propostes de coordinació

- Finestra única humanitzada, inspirada en models com l'Hospital Sant Joan de Déu Infantil
- Equips pluridisciplinaris que es coordinin entre ells, en lloc de fer que la persona vagi d'un lloc a un altre
- Repositori compartit de recursos per acompanyar processos de regularització
- Referents únics o equips d'orientació clara a nivell territorial
- Gestores de casos supramunicipals amb mandat clar des de dalt
- Simplificació, desburocratització i automatització de procediments
- Inversió en recursos humans i tecnològics per a una gestió eficaç

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

La veu de l'experiència viscuda: Fanor

> *"Quan vaig anar a empadronar-me, em van dir que havia de presentar un domicili. Em va tocar buscar la llei, la vaig imprimir i vaig tornar al lloc. 'Miri, puc empadronar-me sense domicili, aquí ho diu la llei'. Van veure que sí i em van ajudar a resoldre-ho, però mentresant jo seguia sense estar empadronat."*

El Fanor, persona que ha viscut al carrer, va compartir la seva experiència directa amb el laberint burocràtic.

La contradicció de l'empadronament

Quan va aconseguir una habitació, li van dir: *"Te la llogem per 400 €, però no et pots empadronar."*

Aquests situació que es repeteix constantment i planteja una pregunta clau: per quina raó una persona que lloga una habitació no permet l'empadronament? ¿És por a declarar ingressos? ¿Hi ha alguna llei que ho impedeixi?

La realitat del migrant

El turista que se li acaben els diners pot tornar a casa. El migrant no té aquesta seguretat: surt per necessitat, sense saber quan ni com tornarà, ni si quan torni trobarà el mateix.

"Quan un surt de casa, no sempre pot tornar i trobar el mateix."

Aquesta vulnerabilitat estructural és invisible per a qui pren decisions.

Ètica i humanitat al servei

Les persones que volen donar resposta, també ho fan des d'un privilegi i et miren des del mateix.

"És falta d'ètica, de compromís o d'humanitat per part de qui presta el servei?"

Fanor també reconeix haver trobat persones meravelloses darrere d'una finestreta, amb calor humà i capacitat d'escolta.

Els buits existeixen, però també les bones pràctiques.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Debat 3: Aporofòbia social i institucional

Quan l'exclusió no s'anomena pel seu nom

Les posicions de decisió sovint estan ocupades per perfils molt concrets, amb nivells d'ingressos més alts, cosa que esbiaixa el sistema en contra de les persones en situació de pobresa.

Factors que generen prejudicis

- Aspecte físic, manera de vestir, d'olorar, de caminar
- Edat i gènere
- Ser percebut com a migrant o color de pell
- Escalafó laboral i posició social

Aporofòbia institucional

- Exigir estabilitat prèvia per accedir a serveis
- Derivar sense garantir resposta
- Dilatar decisions i processos
- Basar la relació en la desconfiança del relat vital
- A l'Ajuntament no li agrada tenir persones dormint al carrer, especialment davant del propi edifici

Casos concrets

- Al barri de Sarrià, quan hi ha un robatori, els Mossos van al SIS a demanar informació i fotos
- Persones que s'acosten a demanar indicacions al carrer i la gent agafa el bolso
- El "passadís del delinqüent" a la Ciutat de la Justícia
- Situacions que han acabat amb la mort de persones sense llar

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

La cultura del control per sobre de la cultura del servei

La desconfiança com a norma estructural

Hi ha un element estructural en la desconfiança que fa que l'aporofòbia es percebi com una cosa neutra o natural. Desconfiar de l'altre és cada cop més habitual, i es justifica sovint a partir de diferències d'origen o estils de vida. Moltes vegades s'atribueix el sensellarisme a estils de vida marginals o problemàtics, construint un "altre" diferenciat.

La idea de "no preparació" impregna molts programes socials: no estàs preparat per sostenir un habitatge, per conviure amb altres persones o per fer allò que tu mateix has decidit que vols fer.

Això mostra idees preconcebudes que funcionen tant fora com dins de l'àmbit de la intervenció social.

⚠ Ningú no n'estem lliures. Tots tenim prejudicis, i és important reconèixer-ho obertament per poder-los treballar. Fins i tot els serveis socials reprodueixen aporofòbia.

Propostes de resolució

- Formació en drets humans i mirada crítica dins del sector social
- Revisar protocols per detectar pràctiques aporofòbiques
- Posar realment la persona al centre, no només en el discurs
- Obrir canals de queixes sobre situacions d'aporofòbia que arribin a instàncies superiors
- Programes de mentoria, la interacció directa genera canvis de mirada
- Pedagogia des de les escoles per explicar la diversitat de situacions des de joves
- Compartir bones pràctiques que ajudin a trencar tòpics
- Espais de revisió de la pràctica professional

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Debat 4: Com trencar el cercle des de l'inici

Decisions operatives immediates per reduir barreres i reforçar drets

"Es tracta de pensar i transformar a través de decisions operatives, coses concretes que ajudin a millorar aquest 'mentrestant'".

1

Prevenció activa

No esperar que la persona vingui a demanar ajuda. Sabem quan hi haurà desnonaments: cal anticipar-se i actuar abans que les persones entrin en situació de sensellarisme o evitar que s'hi cronifiquin.

2

Vincle i acompanyament

Un cop apareix una situació de sensellarisme, és clau establir el vincle. Equips especialitzats com a instrument per connectar recursos concrets amb necessitats bàsiques, amb ràtios adequades per a un acompanyament integral.

3

Coordinació entre sistemes

Afinar la coordinació de manera preventiva, amb terminis alineats amb els processos d'adquisició d'autonomia. Que siguin els equips els que es coordinin, no la persona que vagi d'un lloc a un altre com una pilota de ping-pong.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Decisions operatives

1

Pedagogia i politització

Sensibilitzar i aprofitar el moment en què el sensellarisme és visible a pràcticament tots els municipis com a oportunitat d'incidència política.

2

Conscienciació de drets

Itineraris clars i guies pràctiques — aplicació o recursos tipus "què he de fer"— perquè les persones entenguin els seus drets i el recorregut a seguir.

3

Prevenció anticipada

Actuar abans que les persones entrin en situació de sensellarisme, posant el focus en evitar noves entrades o reduir-ne la durada.

4

Mecanismes de coordinació

Espais de trobada a tots els nivells: revisió de casos professionals, interacció entre administracions, compartir obstacles del laberint burocràtic.

5

Sensibilització i nous públics

Generar un llenguatge que arribi a nous públics, trencar el cercle dels ja convençuts i involucrar el sector empresarial en itineraris d'ocupabilitat amb garanties jurídiques.

6

Treball sobre el padró

Elaborar una llista compartida i treballar amb la Federació Catalana de Municipis sobre les conseqüències de no empadronar i les implicacions legals. Obrir vies de denúncia.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Antoni Milian: La proposició de llei del sensellarisme a Catalunya

L'Antoni Milian, catedràtic honorari de dret administratiu i impulsor de la proposició de llei del sensellarisme a Catalunya, va compartir el procés, l'estat actual i les perspectives de futur d'aquesta iniciativa legislativa que es troba en tràmit al Parlament de Catalunya.

1

Per què una llei específica?

Es va valorar modificar lleis existents, però no era suficient: hi ha qüestions específiques del sensellarisme que no encaixen bé dins de les normes actuals. No és una llei d'habitatge, sinó una llei tècnica per abordar el sensellarisme que orienta cap a l'accés a l'habitatge.

2

El moment adequat

Les entitats socials han assolit una maduresa important. El sensellarisme ha guanyat presència en el debat públic i apareix amb freqüència als mitjans. Aquest context de maduresa i visibilitat permet un punt d'inflexió.

3

Trajectòria parlamentària

En la legislatura anterior, la tramitació va estar 14 mesos en fase d'audiències. Quan es va dissoldre la legislatura, el text estava molt avançat però no es va aprovar. En la nova fase s'han introduït canvis mínims, donant importància a no allargar el procés.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Contingut de la proposició de llei

Subjectes beneficiaris

La llei protegeix:

- Persones que viuen al carrer
- Persones sense habitatge però amb sostre molt precari que desapareixeria sense intervenció d'una entitat o administració

Inicialment no s'incorporaven assentaments o estructures no convencionals (classificades com "habitatge inadequat"). Les esmenes actuals proposen incorporar-los, i sembla que podrien acabar incloent-se.

Objectius principals

- Posar fi, el més ràpid possible, a les situacions de sensellarisme
- Figura del "sostre digne": pensió, hotel, alberg o altres recursos residencials
- Centres de baixa exigència per garantir almenys un sostre provisional
- Accés garantit a serveis bàsics: dutxes, consigna, bugaderia, transport, alimentació
- Facilitar l'accés a drets que ja existeixen però no s'exerceixen en la pràctica
- Itinerari cap a l'autonomia: allotjaments temporals i habitatges d'inserció

La prestació de "sostre digne" es planteja com una prestació garantida dins la cartera de serveis socials. Quan una prestació és garantida, es converteix en un dret subjectiu que es pot reclamar. Es configura com a servei social bàsic, accessible també per a persones en situació administrativa irregular.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

El dret a l'habitatge i la via judicial

Milian va fer una reflexió important sobre la infrautilització de la via judicial per combatre el sensellarisme. Té la impressió que, des del punt de vista del dret, s'hi batalla molt poc als tribunals, tot i que hi ha sentències rellevants, que indiquen una via possible i que cal potenciar.

1

Sentència de Premià de Mar

Un jutjat contenciós de la província de Barcelona va obligar a empadronar persones que ocupaven un espai. El tribunal va establir que el padró no té a veure amb la titularitat de l'habitatge, sinó amb el lloc on la persona resideix efectivament. Això trenca la idea que només es pot empadronar qui té un títol jurídic sobre l'habitatge.

2

Can Bofi Vell (Badalona)

Quatre persones desallotjades van recórrer i obtingueren una mesura cautelar que obliga l'Ajuntament a garantir-los un sostre. Encara no hi ha sentència definitiva sobre el fons, però com a mesura cautelar el jutjat va actuar. Demostra que la via judicial pot ser efectiva.

3

Sentència de València

En un context amb llei d'habitatge que reconeix el dret a l'habitatge com a dret subjectiu, una persona en risc de quedar-se al carrer va recórrer i el tribunal va obligar l'Ajuntament de València a proporcionar-li un sostre. Hi ha dos o tres casos amb resolucions favorables en aquest sentit.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

El dret a un sostre com a dret fonamental

Milian planteja una reflexió jurídica de fons: si hi ha el dret a gaudir d'un habitatge digne, com pot ser que hi hagi persones al carrer?

La limitació actual

La jurisprudència majoritària diu que el dret a l'habitatge **no és un dret fonamental, sinó un principi rector**. Està dins del capítol dels principis rectors de la política social i econòmica. Això vol dir que no és directament exigible com a dret subjectiu davant dels tribunals.

La llei d'estrangeria estableix que les persones en situació irregular tenen **dret a determinades prestacions socials bàsiques, però no especifica quines**. La proposició de llei defineix la prestació de "sostre digne" com a bàsica, garantint-la també a aquest col·lectiu.

La via alternativa: drets fonamentals connexos

Milian argumenta que es podria construir jurídicament un dret a un sostre —potser no exactament a un habitatge— a partir d'altres drets fonamentals:

- **El dret a la intimitat**
- **El dret a no patir tractes inhumans o degradants**
- **El dret a la dignitat**

A partir d'aquests drets, es podria arribar a sostenir que existeix un dret fonamental a tenir un sostre.
"Crec que aquest és un camp que s'ha de desenvolupar teòricament, perquè podria ser una via important per abordar el sensellarisme des del dret."

Milian anima les entitats presents a considerar la via judicial com una eina més, sense menystenir-la.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Estat actual de la tramitació parlamentària

La proposició de llei es troba en fase parlamentària activa. S'han presentat **574 esmenes**. La ponència parlamentària ja treballa sobre aquestes esmenes i ha iniciat reunions per construir un text que pugui arribar al ple. Hi ha voluntat política tant des del Govern com des del Parlament perquè la llei tiri endavant.

Esmenes que milloren el text

Alguns grups parlamentaris proposen incorporar els supòsits d'assentaments i estructures no convencionals, que inicialment no s'havien inclòs. Sembla que podrien acabar incloent-se en el text final.

Esmenes preocupants

Algunes esmenes generen preocupació: eliminen la referència a persones en situació irregular, substitueixen el concepte de "dret" per fórmules menys exigibles, o eliminen el caràcter de prestació garantida. Aquestes modificacions poden debilitar molt la llei.

Incidència política necessària

Des de les entitats impulsores s'està fent incidència política, reunint-se amb els grups parlamentaris per defensar els punts clau. És important que el conjunt del sector continuï pressionant perquè el resultat final sigui el més ambiciós possible.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR

Síntesi: Els eixos clau de la jornada

Empadronament

L'ICR com a tràmit previ a Barcelona allarga els processos 6-8 mesos. Hi ha diferències territorials importants que generen desigualtats.

Fragmentació sistèmica

Cercle viciós entre papers, feina, padró i regularització. Els sistemes no es coordinen i es bloquegen mútuament.

Aporofòbia

Cultura del control per sobre de la cultura del servei. La desconfiança institucionalitzada actua com a barrera estructural.

Coordinació

Finestra única humanitzada, equips pluridisciplinaris i gestores de casos com a eines clau per trencar la fragmentació.

Marc legal

Proposició de llei amb 574 esmenes. El dret a sostre digne es configura com a prestació garantida dins la cartera de serveis socials.

Les solucions passen per actuar simultàniament en tres nivells: **operatiu** (decisions immediates a la pràctica professional), **coordinatiu** (finestra única, equips pluridisciplinaris, gestores de casos) i **estructural** (llei del sensellarisme, incidència política, via judicial).

Conclusions i crida a l'acció

> "Aquells que no han de lluitar per la seva pròpia supervivència poden molt fàcilment menystenir aquells que sí que ho han de fer." — Sara Ahmed

Incidència política ara

La proposició de llei és en un moment crític. Cal pressionar els grups parlamentaris per mantenir el caràcter de dret subjectiu, la inclusió de persones en situació irregular i la prestació garantida de sostre digne.

Canviar la pràctica professional

Revisar protocols per detectar aporofòbia, formar-se en drets humans, posar realment la persona al centre i generar espais de revisió de la pràctica. No esperar que la persona vingui: ser proactius.

Construir comunitat i xarxa

Compartir bones pràctiques entre municipis, impulsar iniciatives comunitàries d'empadronament, involucrar el sector empresarial i generar un llenguatge que arribi a nous públics més enllà dels ja convençuts.

No oblidar la via judicial

Les sentències de Premià, Badalona i València demostren que els tribunals poden ser aliats. Cal considerar la via judicial com una eina més per garantir drets, especialment en matèria d'empadronament i dret a un sostre.

Mentre no arribin els canvis estructurals, cada decisió operativa compta. Menys entrades, més sortides.

FUNDACIÓ HEURA SENSE LLAR